ALp 2164
L.arch.

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO

mokslas menas literatūra

DRAUGAS
ANTROJI DALIS / 1984
VASARIO MĖN. 25 d. / FEBRUARY 25, 1984
PART TWO — Nr. 40(8)

Šiame numeryje:

„Darbo klasės“ sūnus pakyla į „naująją klasę“.
Vidmantės Jasukaitytės „Stebuklinga patvorių žolė“.
Danguolės Sadūnaitės eilėraščiai.
A.a. poetas Jorge Guillen.
„Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos“ X tomas.
Dar viena derliaus šventė — Antro kaimo dvidešimtmetis.
Nuomonės ir pastabos.
Arvydo Algmino, Henriko Blyskio ir Jono Strungio parodos atidarymas.
Kultūrinė kronika.
Metinė Lietuvių Rašytojų draugijos premija.
Chicagos teatruose.
Nauji leidiniai.

Kertinė Paraštė

“Darbo klasės” sūnus pakyla į „naująją klasę“

“Kelias į fabriką, pakaunės fabrikų sirenos. Girdžiu jas iki šiol... Darbininkų klasė — tie žodžiai kaip širdies plakimas”. Taip Alfonsas Bieliauskas prisimena savo vaikystę ir jaunystę. Šis darbininkų šeimos sūnus neseniai atšventė 60 metų sukaktį; laikraščių antraštėse jis “liaudies rašytojas, komunistas, kovotojas”. Jubiliejiniai vakarai, apdovanojimai, kompartijos vadovų kalbos. Karjera primenanti teigiamą romaną ar spalvotą Hollywoodo filmą su “happy endu”.

Bieliausko autobiografinių romanų veikėjai — jaunuoliai iš Kauno darbininkijos priemiesčių. Partija tuos romanus glosto, kaip išdidi motina, ir pritariančiai šypsosi. Kaip nesišypsot?! “Daugelis Alfonso Bieliausko kūrinių”, rašo *Literatūra ir menas*, “veiksmingai padeda respublikos partinei organizacijai ugdyti darbo žmonių, ypač jaunimo, idėjinius įsitikinimus”. Jo romanus labai teigiamai vertina ir visasąjunginė kritika. Kur gi nevertins?! Romanuose “priešingos stovyklos”, klasių kova, maskvinio komunizmo pergalė. Pakritikuojamas vadinamas “stalinizmas”, bet mandagiai, partijos nubrėžtose ribose. Kaip gi nesidžiaugt?

Tie, kurie priešinasi svetimai okupacijai, Bieliausko mąstysenoje ir romanuose priskiriami “buržuazijai”. O tokia “buržuazija savaime, *an sich*, klaidinga. Taip Bieliausko herojaus Vyto Čeponio “revoliucinis romantizmas”, pasak sovietinių kritikų, susikerta su “buržuaziniu” Astos Ginčytės “romantizmu”. Nereikia ir aiškinti, kuris iš jų nugalės — “natūraliai ir logiškai”, anot sovietinių kritikų. Paranki literatūra, bet kiek ji turi bendro su istorija, kitas klausimas. Nepriklausomą Lietuvą palaidojo ir ją “LTSR” pavertė ne “revoliucinis romantizmas”, o tankų divizijos, NKVD batalionai, gulago kapinynai. Nebent Bieliauskas visa tai vadina “romantizmu”.

O lietuvių darbo klasė? Ar iš Bieliausko romanų sužinome apie Lietuvos darbininkų vargus, nepriteklius, siekius? Labai nedaug. Ir tai, ką randame, saikinga, mandagu, nepapiktina cenzorių. Vienas iškalbiausių darbininkų buities vaizduotojų Sovietų Sąjungoje, rusas Vladimiras Maksimovas, buvo nutildytas ir priverstas atsiskirti nuo savo liaudies, nuo savo gimtosios kalbos versmių ir pasirinkti sunkią išeivio dalią. Bieliauskui toksai pavojus niekad negrėsė.

Lietuvoje darbininkiją, kaip vaiką už rankos, veda kompartija. “Naujoji klasė” organizuoja jubiliejus, o “šalį valdanti” darbo klasė dirba. Laukia buto. Stovi eilėje. Ir be atvangos dėkoja partijai.

O gal Lietuvos darbininkai turi savo ypatingą atmintį, tautinę sąmonę? Gal jų mintys siekia toliau negu Lenino plakatai ir “Tiesos” antraštės. Jų tarpe yra ir nemaža tikinčiųjų. Daugelio jų karčios patirties suformuota pasaulėžiūra nesutampa su jubiliejinėm kalbom. Gal ir jie sielojasi savo tauta, jos kalba, jos ateitim. Kai kurie net pakritikuoja partiją. Pagal Bieliausko pasaulėžiūrą, tokie darbininkai automatiškai nustoja priklausę “darbo klasei” ir pavirsta “lumenproletariatu”, “buržuaziniu romantizmu” ar šiaip kokia velniava. Jie atsiriboja nuo Bieliausko — jis susiliejęs su “tikrąja darbo klase”, kurios esmė įkūnyta “naujojoje klasėje”. Jie “netikri” darbininkai, paprasčiausiai brokas. Todėl ir juos ne tik galima, bet ir reikia siųsti į Sibirą, grūsti į kalėjimus.

Netikri darbininkai Bieliauskui ir tie, kurie 1953 metais stojosi prieš savo išnaudotojus ir pavergėjus Rytų Berlyne, 1956 Poznanėje ir Budapešte, 1968 Čekoslovakijoje, ir tie, kurie tęsia kovą Lenkijoje. Darbininkai, mėginusieji įsteigti laisvas profsąjungas Sovietų Sąjungoje ir šiandien sėdintieji už grotų ar psichiatrinėse, Bieliauskui tiesiog neegzistuoja.

“Pakaunės fabrikų sirenos”, rašo Alfonsas Bieliauskas “Girdžiu jas ligi šiol, jos žadina kas rytą, keliuos ir einu dirbt savojo darbo”. Taip, sirenos tos pačios. Bet Bieliausko butas daug erdvesnis. Limuzinai, specparduotuvės, specfondai, specligoninės... Koks spalvotas filmas apie darbo klasės sūnų, koks gražus “happy endas”.

J. Pa.

Vidmantės Jasukaitytės „Stebuklinga patvorių žolė“

BIRUTĖ CIPLIJAUSKAITĖ

Vidmantė Jasukaitytė. *Stebuklinga patvorių žolė*. Vilnius: Vaga, 1981. 221 psl.

*

Pastaraisiais dešimtmečiais tiek Europos, tiek abiejų (lotynų ir anglosaksų) Amerikų literatūroje vis stipriau prasiveržia originalus moterų rašytojų balsas. Originalus — sąmoningai norintis tokiu būti. Ankstyvesniais šimtmečiais, ir net šiojo pradžioje, moterys, norinčios sulaukti pripažinimo, kaip rašytojos, automatiškai, to fenomeno negvildendamos, priimdavo vyrų rašytojų suformuotą kalbą, o XIX a. dažnai net ir vyrišką slapyvardį (George Eliot, George Sand, Fernán Caballero, Brontė seserys). Šiandien jos ieško savito balso, siekdamos reformuoti ligšiolinį išsireiškimo būdą, nebekartoti tradicinių stereotipų. Šalia moterų literatūros sparčiai auga ir ją studijuojanti kritika, įjungdama lingvistinius, sociologinius, psichologinius-psichiatrinius aspektus. Moterų literatūros egzistavimu niekas neabejoja, nors kiekvienam krašte ji kitaip apsireiškia.

Lietuvių literatūroje moterys įsigijo iškilnią vietą jau šio šimtmečio pradžioje. Tačiau tuo metu jos teberašė, remdamosi į visų priimtas pažiūras ir normas, t.y. vaizdavo tikrovę su gailesiu moteriai protagonistei, bet be aiškiai išsakyto raginimo jos padėtį pakeisti. Tai akivaizdu tiek Žemaitės, tiek Lazdynų Pelėdos sukurtose moteriškose figūrose, tiek viename iš melancholiškiausių charakterių, Šatrijos Raganos Mamatėje. Po karo išeivijoje nauju balsu prabilo Birutė Pūkelevičiūtė (*Metūgės, Aštuoni lapai*). Tačiau pastaruoju laiku, kai visur kitur vis garsiau girdisi ne tik moteriškas, bet sąmoningai feministiškas balsas, mūsuose iki šiol tikrai originalaus, sąmoningai moteriško rašymo būdo nelengva buvo užtikti. Dabar betgi Lietuvoje pasirodė net kelios šiuo atžvilgiu dėmesio vertos knygos. V. Kelertienė (žr. *World Literature Today*, Summer 1982) atkreipė skaitytojų dėmesį į Mikulėnaitės *Onq*. Jau nuo seniai bet kokį vyrą satyriką savo elegantišku ir žaismingu įžvalgumu pralenkianti Vytautė Žilinskaitė naujausiame rinkinyje pateikė atmintin įstringančių satyrų, kur su jai įprasta subtiliai kandžia ironija įvedamas moters pažiūros taškas (pvz. „Trumpas Juditos triumfas“). O su Vidmantės Jasukaitytės *Stebuklinga patvorių žole* sulaukėm knygos, kuri gali nesidrovėdama rikiuotis greta bet kur Vakaruose kuriamų moterų romanų. Vertėtų šią knygą išversti, nors tai nebūtų lengva, nes ji tikrai išskirtina savo originaliu tradicinių elementų ir naujo prie jų priėjimo bei išsakymo sujungimu.

Autorė savo pynės net nevadina romanu, kukliai pažymėdama „Apysakos“. Tačiau tos trys apysakos, apgaubiančios šešių kartų (nuo 1863 m. sukilimo iki šių dienų) vienos šeimos moterų gyvenimą ir jų godas, yra tampriai susietos tiek tuo pačiu leitmotyvu, tiek jo vystymo būdu. Iš tiesų, kiekviena vėlesnė praėjusią užtvirtina ir papildo.

Knyga parašyta, kaip daugelis pastarųjų metų romanų, pirmuoju asmeniu (čia verta prisiminti Graziella Auburtin pastabą, kad šių laikų moterų romanų „aš“ dažnai yra paradigmatiškas, išreiškiantis aplamai moterį). Visos trys apysakos vystomos, pradedant užbaigos situacija. Tuo iš karto paneigiamas linijinis laikas bei jo reikšmė. Kiekvienoje tuoj pat įvedamos ir vizijos bei fantazija, atsitolinant nuo realistinių romanų tikrovės. Šioje knygoje Jasukaitytė prisiartina prie paties sėkmingiausio „magiškojo realizmo“: fantastiški pasažai yra ne apskaičiuojančio proto išdava, o perduodami, kaip beveik antgamtiški išgyvenimai. Ji daugiau sugestijonuoja, negu pasakoja, ir šias apysakas turbūt labiau reikia pajusti, negu suprasti. (Šiuo atžvilgiu įdomu palyginti jas su S. T. Kondroto *Įvairių laikų istorijomis*, 1982, kur taip pat, pasak trumpučio knygos apibūdinimo paskutiniame puslapyje, vyrauja „magiškas keistumas ir paradoksas“, bet kur neieškoma vientisumo ir nepasiekiama gilumo, kurį pas Jasukaitytę įveda lyriškumas).

Kaip daugelyje šių dienų romanų, kartu su siužeto vystymu nuolat užmenama ir rašymo proceso tema. „Turinio“ šioje knygoje nedaug: kalbama apie trijų moterų likimą, užakcentuojant jų moteriškumą. Pagrindinė situacija visose trijose apysakose panaši, bet kiekviena dalis vystoma kitaip, keičiant balsą ir išeities tašką: kinta laikai, galvosena, papročiai, moters padėtis visuomenėje, nors jos esmė lieka ta pati. Originalumas pasireiškia tuo, kad tai, į ką kadaise buvo žiūrima kaip į moters silpnybę, čia parodoma kaip jos didžiausia stiprybė.

Šalia pagrindinės — moters esmės — temos iškeliamas ir ne mažiau svarbus, Lietuvoj vis dažniau pasigirstantis antrinis motyvas: žmogaus suaugimas su savo žeme, kuri turi sakralinės galios ir jį išlaisvina. Kartais, beskaitant *Stebuklingą patvorių žolę*, beveik girdisi Baltušio *Sakmės apie Juzą* aidai: ne tik sukuriamas mitiškas-epinis pasakojimas, bet net ir pavartojamos kai kurios panašios stilistinės priemonės: ritmiškas anaforinis pakartojimas, lyriški gamtos išgyvenimo aprašymai, staigūs protagonistes perveriantys nujautimai, beveik epigramatiškos pastabos apie gyvenimo esmę, suintensyvinimas, nukerpant pusę kartojamojo sakinio. Panašiai, kaip pas Baltušį, perduodama iš gamtos į žmogų tekanti stiprybė. Baltušis kuria Lietuvos, Jasukaitytė — Lietuvos moters epą. Tik pas ją daugiau pasakojimo plotmių, daugiau fantastinių elementų (jie kartais primena kai kurias Apučio apysakas, bet itin taiklus laiko segmentų manipuliavimas greičiau gretintinas su Alejo Carpentier, Garcia Marquez, ar Vargas Llosa technikomis). Apysakos glaudžiai susietos su Lietuvos gamta, jos stebuklinga galia, retkarčiais įterpiant užuominas ir apie istoriją. Jose neieškoma abstraktaus išradingumo skaitytojui nustebinti, o įtvirtinamas tautinis pradas.

Jasukaitytė iki šiol buvo pažįstama kaip poetė. Tai atsispindi ir jos prozoje. Iš poezijos perimtas taupumas, sugebėjimas sukaupti didelį reikšmių krūvį žodyje, ritmo pajutimas, užuominų funkcija. Net ir apysakų pavadinimai jas riša su eilėraščio forma — bet kartu ir su muzika: „Baladė apie Brukšdvario panelę“, „Baladė apie prosenelę Malviną“, „Baladė apie stovinčiąją ant tilto“. Pirmojoje pasakotojos „aš“ kartais alternuoja su pasakojimu trečiuoju asmeniu; antrojoje vystomas dialogas tarp to paties „aš“ ir „tu“: prosenelės. Paskutinėje dialogas virsta autodialogu: kreipiamasi į save pačią, kaip dažnai daroma poezijoje.

Jau pats pirmasis pirmosios apysakos sakinys iškelia tikrovės/fantazijos dilemą: „Brukšdvario panelė buvo tikrai. Ji negali būti pramanyta, kaip pramanoma daugybė dalykų pasaulyje mūsų paguodai ar pasiteisinimui, nes jos gyvenimo istorija nei ką paguostų, nei pateisintų“ (6 p.). Tuoj po to pateikiamas ir tiesioginis ryšys su pasakotoja: „mano gimtieji Pumpučiai prieš šimtą ar daugiau metų vadinosi Brukšdvariu... Apie Brukšdvarį man pasakojo Stanislovas, Malvinos vyras, bet tada buvau dar labai maža ir man nedaug kas rūpėjo, o dabar, kai noriu apie ją sukurti pasakojimą, gražų ir graudų — kaip ir jos gyvenimas...“ (6p.). Dažnai kartosimas graudumo motyvas bematant perkeliamas iš pasakotojos į pasakomojo laiko pradžią: „Ir seniai seniai girdėta melodija plūko apie Brukšdvario panelę, spaudžia jos vaikišką širdį, ir ji nežino, kur pasidėti nuo to graudumo, kurio pilni namai, pilnas kaimas, net naktis, ir ta pilna graudulio ir nerimo“ (14 p.).

Kaip dažname gerame romane, pagrindiniai motyvai ir gairės sukaupiami į pirmuosius puslapius. Taip trečioje pastraipoje išgirstame autorės nuomonę apie detales, primenančią Cervantes pažiūrą į jas (o jis ir tikrovės/fantazijos dilemą pirmasis perkėlė į romaną): „Bet gal ir nereikia apie ją žinoti daugiau negu žinau“ (6p.). Užtenka perduoti vidinę tiesą (matyti ne akimis, o širdimi, pasak Cervantes), sukurti ne portretą, o viziją. Čia pat išreiškiamas pasakotojos pagrindinis užmojis: kalbėti apie „keistas tos giminės moteris“.

Visos trys apysakos pradedamos pasakoti „nuo galo“: pirmosios dvi nuo protagonisčių mirties, paskutinė — nuo rašymo metu išgyvenamos minutės. Visose trijose panaudojamas žiūrėjimas pro langą pereiti iš gyvenamojo į evokuotąjį ar vaizduotės sukurtąjį laiką. Visos šios plotmės nuolat maišomos, įterpiant pasakotojos esamojo laiko komentarus ar pastabas apie rašymą. Tiesioginiais autorės kreipiniais į protagonistę sukuriamas tamprus ryšys tarp autorės patiriamojo ir atkuriamojo — ar sukuriamojo — pasaulio. Gana dažnas „ir“ vartojimas pradedant sakinį sutvirtina tęstinumo įspūdį, o įvairumas išgaunamas nuolatiniu pažiūros taško keitimu ir netiesiogine menamąja kalba *(style indirect libre)*.

Pirmajame fragmente nuo pat pradžios panaudojama užslėpta lengva ironija, pristatant įvykius iš tuometinių kaimo žmonių pažiūros taško arba, kaip pas Cervantes, sutelkiant detales nesvarbiems aspektams pabrėžti. Pasakojimas išlaikomas visą laiką ant ribos: Brukšdvario panelė, palaidota „šalia nekrikštytų ar mirusių bloga mirtimi“, pradeda vaidentis. Kyla kalbos, kad ji ateisianti pasiimti savo vaiko, bet pasakotojos balsas, pereinantis į netiesioginę menamąją kalbą, įterpia: „Tegu sūnus gyvena, kiek jam skirta, tegu gauna pačią, tegu užaugina vaikus, tegu prižiūri savo namus — Brukšdvarį, kad ir jai būtų kur pareiti, nes į aną gyvenimą jos niekas neįleido, jo gal ir iš viso nėra, ir ji liko čia, su visais, o jei nebus namų, — kur ji dėsis“ (9-10 p.). Įpinami sapnai, jų antgamtiškas aspektas, dažnai paberiama trumpų, visa apibendrinančių, ar sveikos kaimo filosofijos minčių, tačiau visa tai sujungiama į pagrindinį pasakojimą. Itin pasisekę yra tikrovės/fantazijos junginiai, kartais pasiekiant antro ar trečio laipsnio iškėlimo iš realybės: sūnui lankant jos kapą, Brukšdvario panelė „įsitaisydavo prie iškilusios medžio šaknies, ir pro ją plaukdavo, plaukdavo ir plaukdavo buvę artimi žmonės, mylėti gyvuliai, rankų nučiupinėti naminiai rakandai“ (12p.).

Pasakojiman įnešama ir ideologijos — kaip ponai išnaudoja baudžiauninkus — tačiau ji niekad neišvirsta propaganda. Tradicinė girtuokliavimo tema pasitelkiama kaip ramstis siužeto vystymui ir kulminacinio taško pasiekimui. Įjungiamas prietarų bei pagoniškų papročių pasaulis, bet ne enciklopediškai, o didesniam lyriškumui išgauti. Net ir labai tradicinės temos perduodamos visai kitokia technika: Brukšdvario panelė mylisi su „ponu Adomu“. Jai pastojus, šis prikalbina vieną iš savo prievaizdų ją vesti. Tai būtų gana įprastas Žemaitės ar Lazdynų Pelėdos siužetas, tačiau visų pirma parodoma, kad iš tiesų ne jis, o Brukšdvario panelė „poną“ suvedžioja ir ilgokai ant virvutės šokdina, o vedybų epizodas pristatomas per prievaizdos Lauryno sąmonės srautą. Ir ištekėjusi ji turi paskutinį žodį visame kame; įvykių eigą nustato ji. Tokia ji parodoma nuo pat pradžių: „atsisėdusi šalia tėvo, taip tvirtai laikydavo vadeles, kad atrodydavo, jog arklio ji visai neragina, bet gyvulys jausdavo, ko iš jo panelė nori, ir bėgdavo lyg pašėlęs. O ji sėdėdavo tada kietai sučiauptomis lūpomis, iškelta galva, ir tėvui būdavo labai panašį į motiną“ (16 p.). Iš karto pabrėžiamas ir jos sąmoningas tikros meilės ilgesys bei noras — vienas iš pagrindinių knygos leitmotyvų — „būti laisva“, sujungiant visa tai su „neišaiškinamu moters paslaptingumu“.

Stilistinis meistriškumas pasireiškia taikliu užuominų ir neišsakymų vartojimu: knygą reikia skaityti bent du kartus, kad viskas išryškėtų (ir čia ji lygintina su García Márquez ar Vargas Llosa, ypač šiojo *Žaliaisiais*

(Nukelta į 2 psl.)

Zita Sodeikienė — Martuotuvės

„Stebuklinga patvorių žolė“

(Atkelta iš 1 psl.)

namais), nelauktais perėjimais iš vieno laiko į kitą, iš vieno tono į kitą. Taip net ir labai natūralistiška scena: girtuoklio vyro mirtis, suplanuota protagonistės, perpinama tam tikra poezijos doze:

„Laurynas visiškai girtas, o Brukšdvario panelė pila jam dar ir dar, ir jis nebejaučia burnoje jokio skonio, seilėdamasis ryja ir ryja, o baisusis skystis varva jo ūsais, bėga smakru, laša ant marškinių ir Laurynas nebeturi jėgų jo nusišluostyti. Jis kažką vapa be sąryšio apie ugnį, apie motiną, ir Brukšdvario panelė nežino, kad jis dabar, klūpodamas prie pečiaus taip arti ugnies, kai jam labai karšta, apkabina sėdinčios motinos kelius, įsikniaubia jai į skreitą, o motina ieško jam galvą, sklaido plaukus ir kažką taip gražiai kalba. Ir Laurynas nebejaučia net karščio — jam tik šilta ir gera, nes motina taip seniai, gal prieš keturiasdešimt metų, mirė badu, ir po to niekada nebeieškojo jam galvos, o Brukšdvario panelė pripila dar pilną kvortą ir, atvertus nuo stalo sunkią susivėlusio Lauryno galvą, viską supila jam į gerklę. Kai truputį palaukusi, kol jis viską nuris, supila antrą kvortą, Laurynas taip ir lieka atsirėmęs į suolo atlošą, kurį taip gražiai išraižė kažin koks čia gyvenęs senolis. Šešėliai žaidžia raižiniuose, ir juodi rojaus paukščiukai šokinėja vienas prieš kitą juodoje gėlėje visai prie pat Lauryno galvos. Motina paglosto Lauryną, nubraukia jam nuo skruosto ištryškusią ašarą, ir Laurynas supranta, kad motina žino visą jo nedalią ir jai nieko nebereikia aiškinti. Ji pati kažką kalba Laurynui taip švelniai, kaip galima kalbėti suaugusiam sūnui tik prieš pat jo mirtį, o paskui paima Lauryną už rankos, Brukšdvario panelės balsu liepia išgerti dar kvortą ir basą, ligi kelių atraitytomis kelnaitėmis, vedasi kažkur pro duris į purų šaltą sniegą ir, glausdama mažo savo sūnaus galvą prie savęs, nusiveda tolyn tolyn, o Laurynui iš burnos staiga iššoksta mėlyna liepsnelė, kuri ilgai šokinėja apie lūpas, ir Laurynas ją gaudo linksmomis vaiko rankytėmis, motinai matant ir šypsantis“ (56-58 p.).

Kiekvienas fragmentas turi cirkuliarią struktūrą, kurioje kartais išdėstomi mažesni atbaigti apskritimai. Vienas su kitu jie sujungiami paskutinių sakinių kraujažolės — stebuklingos patvorių žolės — motyvu (kraujažolės pilna reikšmė užmenama tik trečiajame fragmente (141 p.), ji suvienijant su bendra — amžinai gyvos tėvų sodybos — tema). Jungia juos ir visuose trijuose pasikartojantys simboliški elementai: žalios akys, žalias vanduo, ir pagrindinė tematika. Pirmoji baladė baigiama: „O tai reikš, kad pavasaris kada nors ateis tikrai... o Brukšdvaryje iš patvorių prasikalsaitriai kvepianti žolė — daug iškentėjusi, bet žalia ir amžina, kaip žemė“ (62 p.); antrasis nurodo modernesnį laiką: „pats nesuprasdamas kodėl, važiuos motociklu į senąją sodybą, ieškos prie buvusios tvoros paprasto kraujažolės žolyno, išsikas jį, parsivežęs sodins prie naujo namo sienos ir laistys, kad prigytų“ (112 p.).

Antrasis fragmentas prasideda sakiniu „Tu mirei ne staiga“, ir čia pasakotojos balsas perdėm kreipiasi į prosenelę Malviną, kaip į „tu“. Jame net dažniau sumaišoma tiek laiko, tiek tikrovės sąvoka: „tyliai keliesi iš lovos, kurioje ką tik numirei, imi mane už rankos, vediesi iš trobos“ (67 p.); „Mes jaunos, visai jaunos, ir mūsų išmintis, suvokiant pasaulį, mums visai nebaisi“ (68 p.); „Ir aš matau, kaip tu jauna, visai dar vaikas, grauži pavasarį jauno alksnyno žievę“ (69 p.); „Matai, jau eina į tavo laidotuves...Mes grįžtame, kadangi tu taip nori, į trobą, atsistojame šalia tavęs, jau gulinčios karste, kurį ką tik parvežė mano tėvas, ir žiūrime į sunykusį tavo veidą, į sunertas vaškines tavo rankas“ (91-2 p.); „Ir tu, Malvina, gulinti karste šalta, pageltusi ir sunykusi, atrodai kaip keistas namų daiktas, neturintis nieko bendro su tikrąja, amžinąja tavimi“ (104 p.). Taip nuolat šokinėjama iš išeities taško laiko į praeitį ir net į praeities vaizduotės sukurtą laiką. Šalia to betgi įpinamos konkrečios užuominos apie žydų šaudymą ir „miškinius“, o tarp jų perduodami fragmentai iš viso Malvinos gyvenimo, užakcentuojant, kad tikrai gyventi ji pradėjo, tik pajutusi meilės jėgą: „Ir prasidėjo metas, stebuklingas metas tavo gyvenime. Dienos ėmė lėkti taip greitai, kad tu nebežinojai, kada jos prasideda, kada baigiasi. Tu dar labiau pagražėjai, įgijai kažkokios jėgos, kurios anksčiau tikrai neturėjai“ (79 p.). Niekad nenukrypstama į sentimentalumą ar melodramą; tam sustabdyti įnešama komiška ar fantastiška gaida: „O Janis, sutikęs tave, tylėdavo ir žiūrėdavo savo žaliu lūšies žvilgsniu, ir tave visą persmelkdavo keistas malonus šaltis, pajusdavai, kad tirpsta kojų pirštų galiukai, ir pamatydavai, kaip išskrenda pasilakstyti tavo širdis“ (82 p.). Melodramos išvengti sumaniai panaudojamas ir kaitaliojamas sąmonės srautas (pvz. Janio nušovimo scenoje).

Ir šiame fragmente parodomas moters likimo pasikartojimas: Malvina myli vieną, išteka už kito, tačiau pabrėžiamas laisvas mylimo objekto pasirinkimas ir iš tos laisvės, jo neatsisakant, išplaukianti stiprybė. Janio figūron sutelkiamos idealios meilės apraiškos, ir jom atsverti nėra priešpastatoma jokia drama: Malvina gauna puikų vyrą, kuris jos asmenybės nenustelbia, ir Malvina dėl to gali likti kasdieninio realaus gyvenimo plotmėje jam ištikima.

Baladė apie Malviną baigiama pasakymu, kad kraujažolė bus persodinama prie naujo namo. „Baladės apie stovinčiąją ant tilto“ centre matoma pasakotoja, persikėlusi į „didelį miestą“. Čia labai ryškiai įtaigaujama „grįžimo į savo pradus“ tema ir parodoma, kad klaidą galima atitaisyti. Šiame fragmente gal daugiausia šių dienų tikrovės. Jos atvaizdavimas kartais iššaukia panašias reakcijas, kaip Sluckio sukurti Lietuvos miestų gyvenimo vaizdai. Jei Tolstojaus romanuose tarp aukštųjų luomų vyrauja prancūzų kalba, kaip normalus reiškinys, čia skaitome pokalbius rusiškai, ir tai pasako daugiau, negu bet koks komentaras.

Ir šis paskutinysis fragmentas pradedamas baigtine situacija: pasakotojai sugrįžus į savo namus. Šį kartą pirmoji scena neskiriama mirčiai, o gyvenimui, sujungiant jį su natūralia kraujažole: „Esu laiminga. Esu laiminga, ir dar kartą galiu pakartoti — esu laiminga. Laiminga esu, nes turiu savo vietą pasaulyje, esu tarsi žolynas, išaugęs iš savo šaknų — ne persodinta ar įskiepyta...“ (114 p.). Toks beveik psichoanalizės užsitarnaujantis kartojimas dažnai panaudojamas šioje dalyje: kaip minėta, čia pagrindinis pokalbis vyksta tik tarp kelių tos pačios „aš“ fazių, ir ne kartą pasitaiko situacijų, kuriose reikia save įtikinti. Dažnai čia užsimenama ir apie rašymo procesą:

„Esu laiminga. Laiminga esu, nes dabar, kai priešais mane guli keletas didelių ir švarių popieriaus lapų, kuriuose turiu parašyti, jog Brukšdvario panelė gyveno tikrai ir gal dar tebegyvena, kai į mane neramiu ir putotu rudens dangumi, visai neaukštai, čia pat virš geltonų sodo viršūnių su vienu kitu besilaikančiu antaniniu obuoliu lekia didžiuliai galingi debesų plaustai, pilni pasiruošusių pakilti baltų paukščių, kai tų paukščių tiek daug, jog jie nebetelpa, šurmuliuoja, čia kyla, čia leidžiasi, nelyginant putota dangaus masė, ir kai mano sielai nebėra vietos manyje nuo tų paukščių gausybės — esu laiminga, nes žinau, jog jau atėjo metas, ir jie, pralėkdami virš mano trobos, purptelės vienu metu nuo savo plaustų, apsuks ratą virš visų Pumpučių ir sutūps ant stogo, ir aš rikiuosiu juos visus baltus ir plazdančius eilėmis, — tegu jie virsta žodžiais — šviesiais ir skaidriais, nes nėra blogio mano sieloje. Esu laiminga“. (114-115 p.).

Ir šioje dalyje tuoj pereinama į viziją, kurioje pateikiamas ir moters paskirties aptarimas, ir jos prigimties parodymas: troškimas sutikti idealią vyro figūrą. Grįžtama ir prie tikrovės/fantazijos dilemos: „Stebuklingi tie namai ir visa, kas yra juose, pilna paslapčių ir stebuklų, nes kitaip argi galėtų tiek metų gyventi juose Brukšdvario panelė, argi galėtų Malvina virsti liūtimi tvankią vasaros naktį ir girdyti žemę dideliais šaltais iš dangaus krintančiais lašais, ir argi galėtų tos abi moterys, kurias taip gerai pažįstu, ir daugelis kitų, kurių nepažįstu, taip veikti mano likimą, jeigu aš nebūčiau gimusi tuose stebuklinguose namuose ir jei nuo pat vaikystės nebūčiau sužinojusi, koks nepaprastas kvapas žolių, augančių mūsų kieme ir sodo patvoriuose“. (117-118 p.)

Tikrovės/fantazijos plonytei ribai iškelti įvedamas vienas naujas stilistinis bruožas: reguliarus kartojimas „Nebuvo viso to, nebuvo“, dar labiau sumaišant laiko perskyrimus, dažniau vartojant laisvai šokinėjančias asociacijas: pasakojamas nebe prosenelių buvęs gyvenimas, o jos pačios esamasis. Visuomet patvirtinama esmė, kuri dažnai gali atrodyti, kaip fantazija, bet lieka amžina, o neigiama anekdotiška realybė, kuri tėra vienkartinė ir praeinanti. Įpinama daug sąmonės srauto pasažų, taikliai perduodant mintijimo procesą. Greta jų naudojamas ir labai vienareikšmis refrenas: „Ir suvokiu, kad myliu žmones“.

Įdomiai, beveik išverčiant Lazdynų Pelėdos ir Žemaitės pasakojimų situacijas, įvedama nėščios moters tema: tik galutinai nusprendus skirtis (kai sužino, kad laukiasi vaiko), ji pajunta visą savo stiprybę. Lyg tradicinių situacijų tolimas aidas, įnešamas „stovinčios ant tilto“ ir žiūrinčios į juodą bėgantį vandenį motyvas, tačiau tas neveda prie minties skandintis. Anaiptol, stovėjimas staiga pereina į gracingą šokį ant plono turėklo ir pakilimą į orą: „tau patinka būti ta, dėl kurios bijomasi, — imi mirgėti, keistis, kilti aukštyn, ir kai jis, pajutęs kažką negero, griebiasi sau už širdies ir neištvėręs akimirkai užsimerkia, tu dingsti visai, ir, jam atmerkus akis, tavęs nebėra. Tu ištirpai šaltoje saulėje, migloje, ore...“ (122 p.) (Įdomu, kad S. T. Kondrotas *Kentaurų herbo giminėje* panaudoja labai panašią sugestiją: „Jeigu mes lygiai taip stipriai būtume pasidavę laimės jausmui, mes paprasčiausiai ištirptume ore“, 70 p.).

Šiame fragmente visu stiprumu išryškėja ir laisvės motyvas: „Tu tik norėjai būti, būti reikalinga, kaip širdies gerumas, būti mylima, ir kad mylėtų tave tokią, išdidžią, laisvą, o ne sugniuždytą ir vertą pasigailėjimo vien dėl to, kad kažkas kitas, galėdamas tapti tau atrama, pats atrodytų sau gražesnis ir stipresnis“ (161 p.). Protarpiais išnyra vienatvės tema: tradiciniai pripažintas sunkumas vienai moteriai tvarkytis. Bet tik per vienatvę pasiekiama stiprybė. Su laisve sujungiama ir kūrybingumo tema: „Rašyti reikia ten, kur esi laisva ir laiminga, kur pakanka žodžiams erdvės, kur tu nori kalbėti tik apie tai, kas gražu, gera ir amžina, nes nieko kito ir nėra pasaulyje“ (169 p.).

Komiškų elementų šioj knygoj nelengva atrasti. Dažniau pasitaiko grotesko. Tik ironija iššaukia skaitytojo šypsnį: „Aš suprantu, — prieš kelioliką metų, jos jaunystės laikais, toks žvilgsnis turėjo reikšti didžiausią panieką, bet šiuo metu, kada šitaip sparčiai keičiasi vertinimo kriterijai, be galo sunku su panieka nužvelgti aukštesnio už save ūgio žmogų — reiktų žvelgti iš viršaus, kaip į mažą ir niekingą padarą, bet ši moteris žymiai mažesnė už mane“ (188-189 p.).

Ilgėjimasis idealo padiktuoja apysakos užbaigimą: išsilaisvinusi nuo didmiesčio, išsiskyrusi su vyru, kuris jos tikrai nemylėjo, protagonistė traukinyje sutinka „pelkių dievą“, kuris taip meistriškai pakabinamas tarp tikrovės ir fantazijos, kad sunku suvokti, ar norima jį parodyti, kaip įmanomą figūrą, ar tik didelio troškimo padarinį. Jis patarnauja moters godų išryškinimui. Jau antrajame fragmente, prieš išvežant Malviną laidoti, jos kojūgalyje budėjo — kaip vizija — Janis — jos ideali meilė. „Stovinčioji ant tilto“ užbaigiama panašiai: „O kai vieną kartą, šventiškai pasipuošusi, aš iškilmingai atsigulsiu seklyčioje, kaip atsigulam visi, — jeigu mano suaugęs sūnus pasiliks pasėdėti dar šalia manęs naktį, pamatys, kaip atsiveria durys ir lėtai lėtai, su maža žolele rankoje, įeina žmogus — griežtų veido bruožų, įdegęs, kviečių spalvos plaukais, — tegul neklausia, kas jis toks — jo vardas Ingus, ir jis visą laiką gyveno su manimi, netgi tada, kai man atrodė, kad jo vardas Janis“ (219 p.). Pasakojimas sugrąžinamas į išeities tašką: pasakotoja su savo mintim, pro langą žiūrinti ir dukrai padėti norinčias vizijas matanti motina, su kaimynu šnekučiuojantis tėvas. Jis baigiamas, pakartojant beveik tą patį refreną: „Esu laiminga. Nes gyvena pasaulyje žmogus, kuris mėlynom akim žiūri į mano gyvenimą ir šypsosi... Ir taip bus ilgai ilgai. Ligi pat mirties“ (221 p.).

Stebuklingos patvorių žolės neįmanoma atpasakoti. Savo išskirtinu sugebėjimu supinti labai tradicines temas, net liaudies pasakose randamą galvoseną su visiškai moderniom, feminisčių sąjūdžiui atitinkančiom išraiškos formom ir transformacijom, Jasukaitytė sukuria unikumą. Iš tiesų, šioje knygoje išreikštas pažiūras reikėtų vadinti antifeministiškom: čia paneigiamas reikalas moteriai išsilaisvinti iš tradicijos, iš šeimos varžtų, įsiteisinti modernioje visuomenėje su savo profesija, sukurti visai naują kalbėjimo būdą. Nepaneigiamas moters noras atrasti idealą, galėti mylėti su pilnu atsidavimu; kalbama daugiau ne apie jos kūną, ne apie lytinį pasitenkinimą, ne apie biologines nėštumo apraiškas; nepropaguojamas lesbianizmas. Tačiau jos apysakose — romane moteriškos figūros užvaldo visą foną, užakcentuojama jų teisė laisvam apsisprendimui. Įsisąmonindamos savo moteriškumą, jos auga, stiprėja, virsta mitu.

Balzakas teigdavo, kad moters stiprybė turi pasireikšti per jos sugebėjimą pasiaukoti. Jasukaitytė parodo, kad ji gali būti nepriklausoma ir laiminga. Viename iš šių dienų stipriausių moterų romanų, Ingeborg Bachmann *Malina*, protagonistė — rašytoja nepakelia vienatvės ir nusižudo (kaip ir pati autorė). Jasukaitytės moterys stiprybę semia iš glaudaus gamtos pajutimo ir senolių dvasios, nors ir ji pripažįsta, kad tai nelengva. Kaip ir Emma Bovary, paskutinio fragmento herojė tikisi sulaukti sūnaus, ne dukters: „Tu žinai, kaip sunku būtų gyventi tavo dukrai, su amžinu moters troškimu atsiduoti, pasikliauti, pasitikėti ir su visų jos prosenių stiprybe, kai pasikliauti nėra kuo...“ (203-204 p.). Nuo prancūzių feminisčių ją labiausiai skiria dvasinio gyvenimo bei moters neišaiškinamo paslaptingumo užakcentavimas. Paskutiniojo puslapio „résumé“ teigiama, kad šias apysakas jungia „tautos meilės ir pareigos supratimas“. Pasakojimo slinkty ne kartą iškeliama ir ištikimybės samprata, ir ją būtų galima interpretuoti tradiciniai. Tačiau ta ištikimybė jau netaikoma vienašališkai likimo jai primestam vyrui: visų pirma tai yra ištikimybė sau pačiai, savo idealui, savo moteriškumui. Su šiuo nauju, dvilypiu kai kurių vertybių užakcentavimu, su labai subtiliu moters interpretavimu, Jasukaitytė ir iškyla aukščiau mūsų rašytojų vidurkio. Ji nešaukia moterų į revoliuciją ir neliepia joms keistis: ji parodo, kad jos jau yra stiprios savo prigimtimi ir tik nuo jų pačių pareina **sukurti** savo nepriklausomą galvoseną ir gyvenimą, neatsisakant jausmų nei godų, ir paliekant vietos magikai.

Audronė Skuodaitė — Be pavadinimo.

Audronė Skuodaitė — Be pavadinimo. Akrilis ant popieriaus ir audeklo 38x25

Kultūrinė kronika

FMR, Milane, Italijoje leidžiamas, Franco Maria Ricci redaguojamas, puošnus mėnesinis žurnalas 1983 m. lapkričio mėnesį (nr. 18) atspausdino Gabriella Di Milia ir Vittorio Sgarbi straipsnius apie M. K. Čiurlionio tapybą bendru pavadinimu "L'estasi lituana".. Medžiaga užima 20 žurnalo puslapių. Pp. 69-71 ir 73-83 skirti Čiurlionio darbų reprodukcijoms: Aukuras, Laivas, Allegro (iš Piramidžių sonatos), Mergelė, Avinas, Šaulys ir Jautis (iš Zodiako serijos), Allegro ir Andante (iš Žvaigždžių sonatos), Rex, Pirmieji augalai ir Vandenų ir žemės atskyrimas (iš Pasaulio sutvėrimo ciklo).

Straipsnyje Čiurlionis apibūdinamas kaip modernaus meno pirmtakas: jo kūryba buvo kerinti ir ekstatiška, užbėganti už akių vėlesniam šio šimtmečio menui, kaip pvz. Kandinskiui ar Mondrianui, perskrodžianti meno pasaulį kaip kometa, atskleidžianti dvasinę žmogiškos būties pusę. Straipsnis remiasi įvairiais šaltiniais, kaip pvz. Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės, M. Dobužinskio raštais, lietuvio skulptoriaus Jokūbo Lipšico, simbolisto poeto V. Ivanovo atsiminimais, Romain Rolland, V. Čudovskio įspūdžiais bei dabartinių meno kritikų įžvalgomis į Čiurlionį. Iliustracijos yra puikios kokybės.

Metinė LR draugijos premija

1983 metų grožinės literatūros premijai veikalą atrinkti jury komisija sudaryta iš trijų asmenų. Į ją sutiko įeiti Violeta Kelertienė (pirm.) ir dr. Rimvydas Šilbajoris. (Trečias komisijos narys bus paskelbtas vėliau.).

Rašytojų draugijos valdyba ir toliau laikosi principo — nepirkti knygų, išėjusių 1983 metais, savo lėšomis, o svarstyti tiktai tas, kurios bus atsiųstos jas išleidusių leidyklų ar autorių. Todėl maloniai prašomos leidyklos arba patys autoriai už jas atsiųsti, žemiau nurodytu adresu **po 3 egzempliorius kiekvienos knygos iki š. m. balandžio mėn. 1 dienos.** Knygos, išleistos su 1983 metų data ir atsiųstos iki nurodyto laiko, turi teisę į šių metų literatūros premiją. Knygas siųsti: Violeta Kelertas, P. O. Box 555, Richland Center, WI 53581.

Kasmetinės Lietuvių Rašytojų draugijos premijos 2,000 dol. mecenatas yra Lietuvių Fondas.

Rašytojų draugijos valdyba

Pasirodo, Stalinas padarė daug klaidų

Tai pripažįsta „Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos" X tomas

Kai paimi į rankas *Lietuviškosios tarybinės enciklopedijos* tomą, pirmas įspūdis, kad laikai kinų knygą — raudoni viršeliai ir auksiniai, sunkiai iššifruojami hierografai... Nieko daugiau. Tik vėliau pavyksta išskaityti, jog tai trys raidės „LTE", sukrautos viena ant kitos. Lygiai, kaip dar ne taip seniai būdavo milijoniniais tiražais leidžiami Mao Tsetungo „išminties" rinkiniai, tik mažesnio, nešiojamo formato. Ir turėdavo kinai jas pirkti ir nešioti, jei norėdavo įrodyti savo „patriotizmą", semtis jėgų. Pilietis, paskaitęs skyrelį, sakoma, būdavo tiek „įkvėptas", kad galėdavo nesunkiai ir balą peršokti. Kaip paukštis.

Gavus atitinkamus leidimus, pasirodo, dar įmanoma į užsienį išsiųsti ir enciklopediją. Mus pasiekė jau dešimtas tomas, apimąs žodžius „Samnitai — Šternbergas". Turi išeiti dar du tomai. Išleistas Vilniuje 1983. 640 psl., didelio formato. Vienam puslapy trys skiltys, ir knygos pakraščiuose atvaizdai ir kita iliustracinė medžiaga. Pridėtos kelios inklijos. Pažymėtas tiražas — 75,000. Spausdinta ofsetu Kaune, Požėlos spaustuvėje. Vadinas, kad ir kažin kaip mėgstama niekinti nepriklausomos Lietuvos pažangą, bet dar ir šiais laikais, kai spaudos technika daro taip didelę pažangą, geriausia tebelieka anų laikų „Spindulio" spaustuvė ir jos įrengimai, tik pavadinus kitu vardu.

Dešimtas tomas leidėjams ir redaktoriams buvo bene „pavojingiausias" ta prasme, kad čia reikėjo apibūdinti Staliną, Smetoną, Stulginskį, Šaulių sąjungą, skautus, ir tyliai prasmukti nepaminėjus Sacharovo. Pažiūrėkime, kaip tie asmenys ar organizacijos charakterizuojami.

Stalinui paskirta dvi su puse skiltys, gan daug. Paminėta, kad jis „marksizmo - leninizmo teoretikas ir propagandistas, soc. darbo didvyris", „generalissimus"; pašalintas iš stačiatikių seminarijos, „tvirtai gynė marksizmo - leninizmo principus" ir t.t. Toliau sakoma: „Tiesa, ne visada iškart pritardavo Lenino polit. linijai", tik „niekad nekovojo prieš Leniną". Leninas, pasirodo, „Staliną kritikavo už nepakantumą, grubumą, abejojo, ar jis visuomet sugebės pakankamai atsargiai naudotis jam suteikta didele valdžia", net „siūlė į gen. sekretoriaus postą parinkti kitą žmogų". Pripažįstama, kad Stalinas „padarė klaidą, numatydamas datą, kada fašistinė Vokietija užpuls Tarybų Sąjungą". Po Lenino mirties „ėmė vis mažiau remtis lenininiais kolektyvinio vadovavimo principais... perdėti savo nuopelnus, laikyti save neklaidingu... jis neskirdavo valdymo metodų, kuriuos objektyviai diktuoja klasių kovos ir karo meto ypatumai... dėl savybių... vertusių kiek apriboti socialistinę ir partinę demokratiją, ilgainiui susidarė Stalino asmenybės kultas, dėl kurio buvo padaryta didelių taryb. teisėtumo pažeidimų, pakenkta partijai. Nekaltai nukentėjo daugelis žymių part. ir valst. veikėjų, Raud. armijos vadų, dorų komunistų... Teisėtumo pažeidinėjimai buvo remiami klaidinga Stalino teze, kad socializmo sąlygomis klasių kova stiprėjanti. Asmenybės kultas padarė nemaža žalos partijai ir liaudžiai... TSKP XX suvažiavimas (1956) pasmerkė asmenybės kultą". Pridėtas mažytis atvaizdas. Įdomu, kaip dabar jaučiasi tie, kurie Stalino laikais apsiputoję šaukė ir skelbė apie „didžiojo mokytojo, gimdytojo" neišsemiamą išmintį ir absoliutų neklaidingumą.

Redaktoriai, rašydami apie Staliną, rėmėsi daugiausia rusiškais šaltiniais, bet apie Antaną Smetoną reikėjo patiems būti „neklaidingiems" ir nesugadinti savo markės. Apie jį įdėta 55 eilutės, žinoma, be atvaizdo. Šalia trumpai pažymėtų eitų pareigų, pridėta: „Lietuvos visuomenės ir buržuazinės valstybės reak. veikėjas, vienas liet. buržuazijos faš. ideologų... spekuliacinėje veikloje... praturtėjo... valdė kaip faš. diktatorius. ... ėmė orientuotis į hitlerinę Vokietiją, buvo pasiruošęs paversti Lietuvą jos protektoratu" ir t.t. Visai neminėti Smetonos nebuvo galima, tai beliko pridėti kelis sakinius iš standartinio bolševikinio leksikono.

Kitas buvęs Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis susilaukė tik 24 eilučių. Jis „burž. valstybės veikėjas... vienas 1926 faš. perversmo inspiratorių. 1941—56 dirbo agronomu TSRS jv. vietose". Nepasakyta, kaip jis „atsirado" Rusijos plotuose. Žinome, kad jis, kaip ir 34,000 kitų, 1941 birželio 14 buvo deportuotas į Sibirą, į Krasnojarsko sritį ir 1952 dar nubaustas 25 metus kalėjimo, iš kurio išėjo tik Stalinui mirus.

Arkivyskupas Juozapas Skvireckas ...„rėmė Lietuvos faš. režimą, hitlerinės okupacijos metais talkino okupantams".

Mykolas Sleževičius irgi „buržuazinės valstybės ir visuomenės veikėjas... ginkluotos kovos prieš Tarybų Lietuvą vienas organizatorių... priešinosi LKP siūlomai liaudies fronto politikai".

Kazys Škirpa — „Liet. burž. valstybės kar. veikėjas... 1940 II pusėje su Vokietijos kar. žvalgyba Berlyne suorganizavo antitarybinį Lietuvių aktyvistų frontą".

Stasys Šalkauskis bene vienintelis iš žymiųjų katalikų nesusilaukė paženeminančios etiketės. Pažymėta, kad buvo „universiteto rektorius", „ateitininkų vadovas, Lietuvos katalikų MA iniciatorius, tomistiškai interpretavo V. Solovjovą". Niekur nepridėta, kaip kitiems, „klerikalinis".

Panašiai be bolševikinių pravardžiavimų išliko ir Jonas Šliūpas, nors ir pasitraukė į Vokietiją, pažymint tik faktus, jog buvo „ateizmo propaguotojas". Pridėta ir jo nuotrauka, ko kitiems čia paminėtiems lietuviams nepadaryta.

Kaip ir galima buvo tikėtis, pasigendama Solženicino. Nesugalvojo, kokiais žodžiais jį iškoneveikti. „Diplomatiškiau" visai nutylėti.

Iš organizacijų nebuvo galima nepaminėti skautų ir šaulių. Skautai, tai organizacija „paplitusi buržuaziniuose kraštuose... skiepija reakcinę ideologiją, ugdo paklusnumą valdantiems buržuaziniams sluoksniams". Lietuvoje ji „skleidė tautininkų ideologiją". Paskaičius šią charakteristiką, noris paklausti, kokią ideologiją skiepija pionieriai ir komjaunimas? Greičiausiai jiems leidžiama būti „opozicijoj prieš valdančius" sluoksnius ir nėra „jokios prievartos" su ideologija?

Šaulių sąjunga „nacionalistinė kar. org-ja... Svarb. uždaviniai — mokyti savo narius karo dalykų, skleisti nacionalistinę propagandą, kovoti su rev. judėjimu... Faš. diktatūros metais šauliai dažnai buvo verbuojami prievarta... Nemaža buv. šaulių hitlerinės okupacijos metais talkino hitlerininkams, po D. Tėvynės karo dalyvavo ginkluotoje antitaryb. veikloje".

Iš šio tomo sužinome, kad Vilniuje rusų kalba leidžiamas dienraštis „Sovetskaja Litva" spausdinamas 80,000 tiražu, panašaus pobūdžio Rygoje išeinanti „Sovetskaja Latvija" 101,000, o Taline „Sovietskaja Estonia" turi 45,000 egz. tiražo.

Enciklopedijos redakcijos personalas didelis, surašyta apie 100 pavardžių. Šalia jų dar sudaryta redakcinė taryba, kurioj vėl apie 60 pavardžių. Vyr. redaktorius filologijos kandidatas doc. J. Zinkus, du pavaduotojai ir sekretorius.

V. G.

Žiema Marquette Parke — Nuotrauka Stasio Žilevičiaus

Danguolė Sadūnaitė

ŽIEMA

I

lengvai įmintos
paukščio pėdos —
sniege, po mano langu

// // // //

tai švyturys
trumpai žiemos dienai.

„Moteriške!"
jos sako man:
„Dievas budi!"

II

upėmis Tavęs neprisišauksiu,
(jos pilnos žiemos nakties)

// // // //

tik sodas, kaip jaunamartė;
ir valandos — angelai,
pro vartelius jos
tyliai įeina ir išeina...

VAKARUI ARTĖJANT

rūksta migla,
laukai šokinėja lietuj..
ant akmens ilsisi
visos dienos svoris..

// // // //

kas upei — vanduo,
Būk mums..
kas geležiai — ugnis

LIETUS

jis atėjo ir praėjo,
tik ant medžio kamieno,
ant sienos —

liko dienos kronika
labai smulkiu šriftu
surašyta..

Nuomonės ir pastabos

Nuobodi literatūra ir virėjos "risotto"

Pratęsiant įdomų ir humoristišką K. Keblio straipsnį *Drauge* 1984. I. 21 "Golfas, Kairys ir literatūra", kuriame jis mato, kad golfas geriau sutvarkytas už mūsų dabartinės literatūros vertinimą periodikoje ir siūlo vertinti kūrybą klasėmis A, B, C, D, F, kyla klausimas, kas yra ta aukštoji klasė A, kas galėtų būti tais džentelmenais A klasėje?

Taip sakant, klausimas yra toks: "Kas yra tas dalykas, vadinamas tikra literatūra?".

Tiesiog tokiu pavadinimu *Detroit News* 1984. II. 5 išspausdino nuolat apie knygas ten rašančio B. Cranford straipsnį, kuriame jis klausia, kas yra ta literatūra? Bestseleriai, kaip Updike, Irving, Ludlum? Ar tie, kurie, sako, buvo jam brukami universitete kaip literatai? Kaip pavyzdį jis pateikia klasiko Faulknerio *The Sound and the Fury*, jo visame gyvenime jam daugiausiai įgrisusią knygą, kuri jam atrodo kaip nuobodžios ir nenormalios ("perverse") kūrybos pavyzdys.

Taip pat jam teko sunkiai vargti, iššifruojant gerai paslėptą reikšmę tokiose Faulknerio knygose, kaip *Light in August* ir *The Sound and the Fury*, kurias, kaip būsimiems literatūros analitikams, jiems reikėjo "išnarplioti" su nepaprasta energija, suprantant tą "didįjį melą", kad tai, kas knygą padaro literatūra, yra rašytojo gabumas paslėpti savo minčių reikšmės brangakmenius sunkiuose ir piktžolėm apaugusiuose paragrafuose. O dabar jam atrodo, kad vertinga knyga reiškia daugiau, negu "ieškojimą paslėptų velykinių margučių".

Jei jo kas dabar paklaustų, kuri knyga per pastaruosius 25 metus Amerikoje tiktų būti vadinama tikra literatūra, jis, nepaisydamas Updiko ir Irvingo populiarumo, tai klasei A, pagal savo "elementarią" literatūros teoriją, priskirtų John Cheeverio noveles, ypač ilgąją *Oh What a Paradise it Seems*. Jam nepatinka net kai kurie mirusio rašytojo romanai.

Kaip pavyzdį Cheeverio genialumo, jis cituoja tik vieną jo pasigėrėtiną sakinį, nugalintį pasakojimo nuobodumą ir ypač formalumą: "Estera buvo prasta virėja — ji buvo tiesiog pavojinga virėja ir tą vakarą ji paruošė risotto, kuris buvo mirtinas (lethal)".

Tai va. Mums reikėtų gerokai pastudijuoti šį trumpą sakinį. Kodėl Cranford jį išrinko? Ar nereikėtų paieškoti panašių mūsų išeivijos literatūroje, priskirti juos klasei A, ir turbūt tokių atsirastų ne vien Škėmos, Landsbergio ir Mero kūryboje.

Iš to sakinio gal išmoktumėm atsikratyti nuobodumo išeivijos literatūroje. Jis būtų nugalėtas, vartojant mažiau tų tikslių apibrėžimų; pedantiškų, formaliu "apsišvietusių žmonių" būdu aprašomų karštų emocijų. Ir tokių, dėl kurių giliai paslėptos reikšmės visą savo į senatvę mažėjančią energiją turi pašvęsti mūsų literatūros analitikai, kritikai ir skaitytojai.

Juk galime iš karto matyti tame Cranfordo išrinktame sakiny šnekamos, nekontroliuojamos kalbos gyvumą, kalbančio žmogaus perdėjimą ir retorišką gradaciją. Cheeveriui neužteko pasakyti, kad "Estera yra prasta virėja". Ne. Tai būtų nuobodu ir skambėtų kaip reportažas. Perdėjimas pas jį tampa metafora ir todėl jis dar prideda, kad "Estera buvo tiesiog pavojinga virėja". Bet ir tas dar nesuteikia pilno vaizdo. Kiek ji buvo pavojinga? Nagi ir čia, neverčiant iš anglų kalbos, Cheeveris mums pateikia pilną vaizdą: „she had... prepared a risotto that was particularly lethal".

P. Melnikas

Apie romantikus ir radijo valandėles...

Perskaičiusi Emilijos Sakadolskienės "Romantiku gimęs,, romantiku ir karš" (Kertinė paraštė, *Draugas* 1983.11.10) kelis kartus, o vėliau R.K. Vidžiūnienės "Apie Bachą ir radijo valandėles" (*Draugas* 1983.12.17), nutariau pasinaudoti redakcijos kvietimu ir pasisakyti ten keliamais klausimais. Mat laikau save menininke (scenos) ir radijo darbuotoja. Patiko Emilijos Sakadolskienės mintys apie mūsų kūrybinio potencialo įtaką tautiniam išsilaikymui, ir beveik visur jai pritariu. Po tiek metų, laikas apmąstyti ir pasisakyti apie nuveiktų darbų derlių jaunajai generacijai. Tikrai. Bet man kažkaip pagailo tų romantikų karšinčių, kuriems, žemaitiškai tariant, šonus tvatija ir Lietuvos muzikologai. Dievaži, sunki karšinčiaus dalia. Kadaise jis buvo reikalingas, naudingas, dabar atgyvena, ir jo palikimas visų visaip komentuojamas. Mūsų tautos istorijos raida nužymėta didvyriškais žygdarbiais. Apie juos mes pagarbiai minėjimuose kalbame, ir tai sustiprina lietuvybės palaikymo dvasią. Net himno žodžiai tai užakcentuoja ("Tu didvyrių žemė"). Muzikinė atranka, iš kitos pusės, didingoje mūsų praeityje neturi tokio patrauklaus veido. Užsiliko raudos, aimanos, kurias vargo žmonė kūrė ir būriais dainavo. Dažniausiai tai darė, ką nors veikdami ar skriaudžiami, jausmams įsisiūbavus, norėdami išsivaduoti iš liūdesio ar kokios žiaurios padėties. Iš tenai, iš tų dienų grindžiama muzikinės kultūros estetika iki dabar, o romantikams, kurie surankiojo iš sutrūnijusių skraisčių tokias dainas, apsupo jas to laikotarpio naujovės skambesiu ir paleido į pasaulį, priekaištaujama už „ne tik ... provincialumo pasireiškimą, bet ir ... tam tikrą kultūrinį atsilikimą". Mano supratimu, čia yra per grubus pareiškimas, netgi tendencingai iškreiptas. Nereikėtų kaltinti ir Bacho įtakos, nes ji buvo (tebėra) jaučiama ne tik lietuvių, bet ir daugelio tautų muzikoje. Neteko pastebėti, ar kas dėl to Bacho genijų kaltintų, nors ir labai švelniai. Taip pat sunku priimti užuominą dėl kultūrinio nuosmūkio, kur pasisakoma apie koncertų programas ("katarsinis išeiviško sielvarto perkėlimas į meną"), lyg ir romantiškos aranžuotės kūriniai žalotų lietuvybės palaikymo pradą ir mus visus padarytų liguistais lietuviais. Ieškoti kaltės reikėtų kitur, bet ne romantikų palikimo tariamame menkavertiškume. Norėtųsi čia atkreipti scenos ir dainos menininkų bei darbuotojų dėmesį, o taip pat ir organizacijų, tų pagrindinių mūsų pramogų ir minėjimų rengėjų, kurie dažnai labai paviršutiniškai žvelgia į programų sudarymo svarbą. Tų rengėjų skonis, iš dalies, nulemia programų lygį. Meninė vertė, suprantama, priklauso nuo programos dalyvių — jų pajėgumo, darbštumo, nusiteikimo. Tiktai, dėl daugelio priežasčių, mūsų nelaimei, dažnai į sceną išeinama, nepakankamai pasiruošus, o tada toks meninei kūrybai atstovavimas negali būti teigiamu įnašu į mūsų kultūrą. Čia, lyg užburtame rate, gal ir glūdi kultūrinio nuosmūkio paslaptis išeiviškoje darbuotėje, kad nebelieka nei vietos, nei laiko kur bejsprausti Bachą ar Mozartą. Yra mūsuose talentų, darbščių jaunuolių, pajėgių vokalistų ir muzikų. Tai pastebėti galima visur, aš jais viliuosi. "Estetinės normos bei skonis nėra įgimti reiškiniai, o išvystyti aplinkos. Tą muzikinę aplinką, turime nuolat plėtoti, vystyti, keisti", sako Emilija Sakadolskienė. Aš manau, kad pravartu gerai įsisąmoninti šią šviesią jauno žmogaus išmintį.

R. K. Vidžiūnienė, pastaruoju metu (populiariai) besireiškianti novelistė, gal ir be reikalo, kaip ji pati rašo, dramblio ašaromis savo pastabas aplaisto dėl užuominos apie radijo valandėles, skonio ugdytojas, kaip pastebėjo Emilija Sakadolskienė anksčiau minėtoje "Kertinėje paraštėje". Neatrodė, kad ten buvo taikoma kam nors tiesiogiai. Pati Emilija beveik užaugo radijuje dirbdama, todėl gerai jį pažįsta, visas silpnybes puikiai jaučia. Džiugu, kad jai rūpi ir tie reikalai, nes dažniausiai problemos visur yra tos pačios, ir visur labai jau ignoruojamos. Tiktai nežinia, kodėl R.K. Vidžiūnienė tas problemas pabrėžia savo pačios nenaudai. „Mes turime 29 minutes į savaitę prabilti į saviškius šeštadienio metu", rašo ji, "5 redaktoriai paeiliui neriasi iš kailio norėdami įdomiau pasirodyti" ...Sprendžiant iš to, atrodo, geresnių darbo sąlygų nei negalima radijo valandėlei norėti. Tai kur čia problema dėl dramblio ašarų? „...bet ar 29 minutės savaitę yra proga publiką auklėti", užklausia. O kodėl ne, turint tokias aplinkybes ir žmonių pritarimą bei jų paramą. Pateikiant įvairias, puikiai techniškai ir meniškai paruoštas, kad ir 29 minutes pavyzdinga lietuvių kalba, publikos auklėjimui yra užtikrintas pliusas, nors tik vieną kartą per savaitę, ir dar nuoširdi padėka už tai. Yra gausus pasirinkimas labai gerų muzikinių įrašų ir išeivijoje, ir už geležinės uždangos, saviškiams tinkamų 29 minučių rėmuose. Bacho ar Mozarto įrašai reikalingi platesnės erdvės ir jie, mano supratimu, skonio ugdymui tikrai nepasitarnautų.

Mano pastabos čia neturi nepalankios tendencijos nei scenos menininkams, nei radijo darbuotojams. Aš esu viena iš jų. Žinau, kad mus palaiko entuziazmas, per daugelį metų dar neišblėsęs, ir kad nieko geresnio, kaip to paties, mes vienas kitam negalėtume susitikę palinkėti.

Stasė V. Pautienienė
Santa Monica, Cal.

Religinės saviauklos reikalu

Šiuo pranešama lietuviškajai visuomenei Chicagoje, kad žadama steigti Religinės Knygos Ratelį, į kurį kviečiami įstoti visi, kurie domisi religine skaityba. Ratelio uždavinys bus susipažinti su šiuolaikine teologine knyga ir susirinkimuose dalintis skaitytų knygų mintimis. Kai kam gali atrodyti, kad tai labai kuklus uždavinys. Iš tikrųjų jis yra labai svarbus dabartiniam žmogui, susiduriančiam su klausimais apie sąžinės, tikėjimo, religinės istorijos, bažnytinės procedūros, politikos ir panašius reikalus.

Paprastam bažnyčios lankytojui, einančiam į pamaldas kas sekmadienį, retai panagrinėjami jo turimi klausimai per pamokslus. Gal pamokslai per pamaldas nėra tinkama vieta teologinėms diskusijoms. Į bažnyčią ateinama melstis, o ne klausinėti ar nagrinėti painias teologines problemas. Pati kunigija vengia liesti pamoksluose net ir labai plačiai diskutuojamus dalykus spaudoje, jei tie dalykai, jų nuomone, keltų nerimą klausytojų širdyse ir sąžinėse. Dėl šventos ramybės patariama kunigams iš sakyklos apie jautresnius religinius klausimus nekalbėti.

O kad tokių klausimų yra aibės, pasakys kiekvienas, kuris bent truputį atsimena savo religinį auklėjimą vaikystėje, mokyklose ir vėliau gyvenime ir turi progos palyginti anksčiau išmoktas tiesas su dabartinio gyvenimo statomais reikalavimais bei šiandieniniais teologiniais, biblinių studijų, ir istoriniais duomenimis.

Žinoma, patogiausia yra į erzlius klausimus nekreipti dėmesio, paliekant juos "specialistams". Čia rašančiam teko nugirsti ir iš labai išsilavinusių žmonų tokių pasakymų, kurių jokia kritika neatlaiko: nekvaršink man galvos naujovėmis, aš laikausi mūsų tradicijos, tikiu, ką mane mama išmokė, ir man to užtenka. Vienam užtenka, o kitam ne. Tai dau-

(Nukelta į 4 psl.)

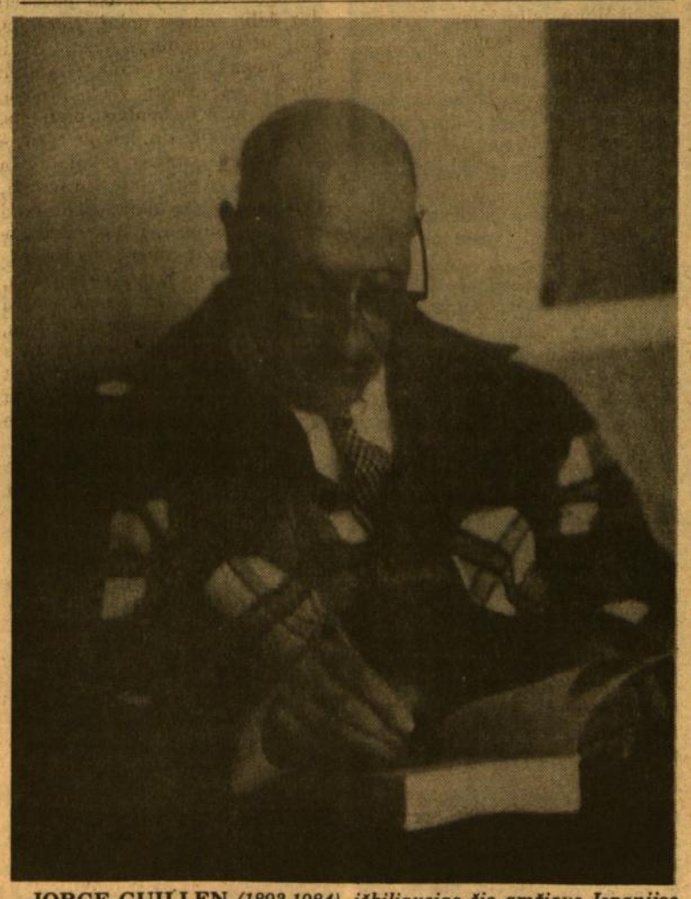

JORGE GUILLEN *(1893-1984), iškiliausias šio amžiaus Ispanijos poetas, miręs šį mėnesį. Šio šimtmečio pradžioje ispanų literatūra pergyveno klestėjimo laikotarpį, neturintį lygaus jau trys šimtai metų. Ypač grupė poetų, žinomų kaip "1927 metų karta", pasižymėjo tokios aukštos kokybės kūryba, kad jai suteiktas naujo auksinio amžiaus ispanų literatūroje vardas. Didžiausia šio ispanų literatūros atgimimo figūra buvo Jorge Guillen. Jo kūryba — nuostabiai išdirbta eilėdara, vengianti madingų kraštutinumų, siekianti formos ir tematinio pastovumo. Nepasiduodamas nihilistinėms literatūrinėms srovėms, užplūdusioms Europą po Pirmojo pasaulinio karo, Guillen kūrė himną gyvenimui, paprastai būčiai, kaip ji pergyvenama poeto. Apie Jorge Guillen kūrybą mokslines studijas ispanų ir amerikiečių akademinėj literatūroj yra rašę mūsų profesoriai — dr. Birutė Ciplijauskaitė ir dr. Stasys Goštautas.*

Dar viena derliaus šventė

Antro kaimo dvidešimtmetis

Šių metų sausio 28 d. Pedagoginis lituanistinis institutas iškilmingai įteikė diplomus absolventams, o kitą šeštadienį, vasario 4 d., ne visai lygiai 8 val. vakare prasidėjo Antrojo kaimo jubiliejinis spektaklis. Spektaklis buvo laukiamas, daug žadantis, viliojantis. Jau vien tai, kad antrakaimiečiai išsilaikė visą dvidešimtmetį, kad sugebėjo jubiliejui sutraukti seniai nutolusius bei į kitus kraštus išsikėlusius savo grupės narius, rodo, jog juos riša mums nematomos gijos ir jokie nepalankūs vėjai neužpustė jų ansamblinės šilimos. Jaučiama, jog kažkas magnetiškai suartina vaidintojus ir pritraukia žiūrovus.

Vos tik įžengus Jaunimo centro vestibiulin, padvelkė jauki nuotaika. Daugiausia jauni žmonės maloniai priiminėjo svečius, o šmaikščios padavėjos ir padavėjai nejkyriai siūlė ir šio, ir to. Pasigirdo skundų, kad pritrūko salėje vietų, kad ne vienam įsigeidusiam jau nebebuvo leista įeiti, tad balkone, tarsi kokie plebėjai, susimetė pavėlavę ar atsisakiusieji šaunaus patarnavimo.

Prieš pradedant spektaklį, visi susirinkusieji buvo paprašyti tylos minute pagerbti mirusius Antrojo kaimo talkininkus ir aktorius. Prisiminti keturi: Dalia Juknevičiūtė-Mackuvienė, Leonas Barauskas, Stasys Pilka ir Vytas Marčiukaitis. Tai buvo gražus gestas, ir ypač tris pirmuosius reikėtų dažniau paminėti, nes mintimis grįžtant į ankstyvesnį Chicagos teatrinį gyvenimą, neįmanoma šių asmenybių neprisiminti.

Programoje impozantiškai mirgėjo antrakaimiečių pavardės 38 žmonių sąraše, vaidinusių 1963-83 metų tarpe. Matyti, per neapsižiūrėjimą tapo išleista Viltis Vaičiūnaitė, kuriai taip pat priklauso vieta šioje sudėtyje.

Iš dalies gaila, kad programoje nepažymėti paskirų epizodų vaidmenų atlikėjai bei tekstų autoriai. Kai kuriuos vaidintojus, dalyvavusius Antrajame kaime 1963, 66, 69 metais nelengva jau buvo atpažinti... Teatro istorikams tai, be abejo, sukels sunkumų, o tekstų autorystė bus supainiota arba visai neatpainiota, kaip tai jau atsitiko su Vilkolakio teatru.

Iš kitos pusės, šiuolaikiniam recenzentui yra daug lengviau kalbėti bendrybėmis, nes neįmanoma prisiminti visus vakaro mozaikos charakterius.

Dvidešimtmečio spektaklis prasidėjo pakiliai, žiūrovai atsinešė palankią ir atlaidžią nuotaiką, nes daugelis augo ir subrendo Antrojo kaimo prieklėty. Vis dėlto, įpusėjus antrajai spektaklio daliai, atplaukė nuovargis. Pavargo žiūrovai, pavargo ir artistai. Programa tęsėsi per ilgai, visų dėmesys išsiblaškė, nutrūko gana smagiai įtempta styga tarp scenos ir salės. Aišku, suprantama, kad antrakaimiečiai, švęsdami savo jubiliejų, norėjo programon sutalpinti jiems brangius prisiminimus, tik jiems vieniems težinomus skečų atsiradimus, jų kūrimų vystymąsi bei visas su jais surištas linksmybes ar graudžius atodūsius... Sunku jiems patiems skirtis su savo vaikais ar vaikaičiais, todėl dar sunkiau patiems atsijoti brandesnius grūdus. Šio atvejo gaila, nes teatras juk visuomet laimi tada, kada žiūrovai dar kažko laukia ir nenoriai skirstosi.

Publikos susodinimas prie stalų — persikėlimas iš mažos Playhouse patalpos į didelę salę būtų buvęs geras sumanymas, jeigu žodį iš scenos girdėtų visi sėdintieji. Deja, jau nuo pusės salės tekstas pradėjo dingti, o pačiam gale atklydo tik jo nuotrupos. Gal būtų buvusi geresnė išeitis, atsisakius stalų ir sutalpinus žiūrovus ratu, salės vidury. Atseit, padarius "Circle in the square" teatrą — jaukesnį, intymesnį, šeimyniškesnį? Antrojo kaimo vaidintojai nėra profesionalai, neragavę (be kelių išimčių) teatro meno paslapčių, neturi techniškai paruoštų balsų ir judesių, ir jų visa stiprybė kaupiasi tekste. Šie minusai ir pliusai ypač išryškėjo ilgesniuose epizoduose, kuriuose tekstas gal ir būtų suskambėjęs patraukliau, tačiau dėl vaidybinės technikos ir režisūros stokos dažnai palūždavo ir išsitęsdavo. Patys trumpiausi skečai (ir patys seniausi), atrodo, labiausiai pavyko. Prie jų priskirtini: "Vidurnakčio egzistencializmas", "Akys", "Juozapas pas faraoną", "Ilgas amžius" ir "Po skyrybų". Kiti trumpesni prašėsi įdomesnio sumizanscenavimo, ritmų ir tempų kaitos, pvz. "Po ilgo nesimatymo" trūko vaidybinės technikos, ryškesnio pauzavimo bei taškavimo. „Geram sugyvenime" vaidybiniai gera Žmona ir nuolat į žiūrovus kalbanti "Moters" redakcijos Atstovė nesudarė glaudaus vieneto, nes nebuvo tarpusavio bendravimo, kuriam, tuo tarpu, žodžiai siūlyte siūlėsi, o Vyro grubus pasirodymas pabaigos taškui nebuvo būtinas. "Pasaka apie meilužį" siužetiniai patraukli, tik ištęsta. "Evoliucija" visai grakščiai ir žaismingai susiklostė, tik epilogas — Nixono priedas — nebereikalingas, nes čia jau "sviestas sviestuotas" ir viena "punch line" po kitos nuslopina pirminį efektą. "Kompiuterinis suporavimas" — labai slidus reikalas ir, gaila, paslydo realizme. Ir drama, ir satyra suintriguoja tada, kada ne viskas žodžiu išsakyta, kada paliekama laisvė žiūrovo fantazijai, kada leidžiama jam pačiam išrišti iškeltas mintis. Pradminė "Pasaka" sudomino, tačiau vėlesni jos pasikartojimai nustojo šviežumo. Taip atsitiko ir su visais "Anekdotais", kuriuos išėmus iš ilgo repertuaro, spektaklis ne tik nenukentėtų, bet pagerėtų. "Juodos piliulės", o ypač "Lituanistika suaugusiems", nors ryškiai perduota, žavesio nesukėlė. Tokius begaliniai "plonus" vaizdelius reikėtų ypatingai žaismingai suvaidinti, arba visai jų atsisakyti, nes dabar jie pasimetė vidurkely, vulgarėjo ir suklupo, pametę satyrai būtiną lengvumą. Šiame ilgame, nors ir jubiliejiniame spektaklyje, galima buvo apsieiti be "Operacijos", "Paskutinio arešto" ir "Incidento".

Antrasis kaimas yra grynai pramoginis, jokių pretenzijų (jeigu neklystam) į rimtą teatrą neturįs entuziastų sambūris, pasivadinęs satyros teatro trupe (žiūr. *Lietuvių Enciklopedija, Papildymai*, 1969), todėl jam leistina pagvildenti ne tik jau labai kasdieniškas, daugiausia meilines temas, ne tik Marquette parko lietuviškos istorijos raidą, bet ir mūsų veiksnių, didžių veikėjų nuopelnus ar nuodėmes. Satyros teatras, palietęs visiems rūpimus klausimus, atliktų neblogą darbelį ir dar labiau įprasmintų savo egzistenciją. Rimtesnių straipsnių rašytojai dažnai vengia kai kurių opių temų, nenorėdami įaudrinti opozicionierių, o kiti, pasigriebę plunksną, grubiai ir įžūliai vanoja visuomenei visai nenusikaltusius asmenis. Tad šituose reikaluose satyra ir turėtų plačiausią dirvą.

Kažin, ar turiningų ir prasmingų laikraščių vedamųjų ar lyrinių ir nuostabiai jautrių "in memoria" straipsnių autorius Antanas Gustaitis, užsidengęs satyros šydu, buvo viešai bartas, baustas, iškoneveiktas, parašęs kad ir šias eilutes:

...Nieks nežinos, ar kloja
naktys šydą,
Ar gulim kur nulesinti
svečiuos, —
Verks tamsoje priglaudęs nacis
žydą,
Rūkštelė guboj Vizgirdą
bučiuos....

(iš rinkinio *Ir atskrido juodas varnas*, psl. 51).

Ta pačia proga vertėtų pacituoti ištrauką iš A. Sutkaus prisiminimų apie Vilkolakio teatrą: ..."Panaudojant anuometinio gyvenimo įvykius, reikėjo rasti būdą viską taip pasakyti, kad žiūrovo tie įvykiai neslėgtų, kad skaudžioji tiesa negultų jo sunkiu akmeniu. Reikėjo, kad žiūrovas galėtų ramiai ją išklausyti ir čia pat ar vėliau pasidarytų tinkamas išvadas. Reikėjo rasti patrauklią formą drauge su žiūrovu žaisti skaudžiais dalykais. Vaidinimas turėjo būti grindžiamas grakštumu ir juoku. Reikėjo suvaidinti linksmą vaidinimą ir tuo pačiu metu skaudžią teisybę pasakyti".... (Antanas Sutkus, *Vilkolakio teatras*, Vilnius, 1969. psl. 222). Manytina, Antrajam kaimui nebūtų pro šalį ir į Vilkolakio kryptį pažvelgti, o ypač dar todėl, kad jis daug, daug senesnis už "Second City", "New Brave Workshop" ir kitus panašius teatriukus, nieko bendro su mūsų specifine kultūra neturinčius.

Visos šios pastabos ir mintys jokiu būdu nėra piktybinės ar norinčios nuženminti vaidintojų pastangas. Būtų gera, kad jos būtų priimtos kaip žiūrovo noras padėti teatrui vis aukščiau kilti, nes vien tik ditirambiškos panegirikos visuomet nėra nuoširdžios.

Žinoma, norėtųsi, kad vaidintojų kalba būtų švaresnė, lietuviška tartis grynesnė, kirtis taisyklingesnis, kad neskambėtų ausį rėžiantys pažodiniai iš anglų kalbos vertimai, pvz. "meilę darėm", "turtingas valgis", "namas", vietoj kalėjimo pastatas, "ateis ant minutės" ir pan. Reikėtų atsikratyti žodžio "patiekti" — vietoj pateikti, "apsivesti" — vietoj vesti ir panašių, daug kam įprastų netikslumų. Taip pat Marquette (parkas) dažnai virsta į "market" — kur reikia ir kur nereikia. Ir dar: būtų neblogai, kad ne vien tiktai žodis dominuotų. Koks muzikinis instrumentas, ar net visas jų nedidelis ansamblis, šokis bei daina pagyvintų, pajvairintų, suteiktų daugiau dinamikos (jau tai beveik įvyko, tik vėl ilgokame "Laimingi broliai" epizode). Aplamai, pagreitinus tempą, apkarpius ištįsusius vaizdelius, daugiau dėmesio atkreipus į judesį ir pasistengus ryškiau niuansuoti sakinį (čia ypač taikoma vyrams, kurie buvo gana rėksmingi), Antrasis kaimas apsišvarintų nuo jį kartais slegiančio balasto ir taptų lengvesnis bei žaismingesnis.

Negalima nepagirti muzikinių įtarpų, kurios, dėmesingai parinktos, jau tiktų ir rimtos dramos spektakliui. Greiti ir sklandūs scenovaizdžių pakeitimai, jau reta mūsų scenoje vaidintojų disciplina rodė antrakaimiečių dorėjulę pažangą. Technikinė dalis buvo tikrai profesionališkai tvarkoma.

Antrasis kaimas tikrai mums reikalingas — tai įrodė publikos gausa ir jos šiltas spektaklio priėmimas.

Linkime Antrajam kaimui sulaukti ir antro dvidešimtmečio, auginti prieauglį ir nesiliauti mus glostčius, kad ir prieš plauką.

Dalia Sruogaitė-Bylaitienė

Iš Antro Kaimo 20 metų sukaktuvinio spektaklio 1984 m. vasario mėn. 4-5 dienomis Jaunimo centre, Chicagoje.

Nuotrauka Jono Tamulaičio

Henrikas Blyskis Litografija

A. Algmino, H. Blyskio, J. Strungio parodos atidarymas

Penktadienį, vasario 17 d. Čiurlionio galerijoje, Jaunimo centre, susirinko gausus būrys meno mėgėjų į dailininkų A. Algmino, H. Blyskio ir J. Strungio meno parodos atidarymą. Paroda įdomi. Nors visi trys dailininkai tos pačios kartos, meną studijavę Chicagoje, bet jų darbai labai skirtingų žanrų. Arvydas Algminas, šiuo metu profesoriaująs American Academy of Arts, yra išstatęs daugiausia savo ryškių spalvų aliejaus darbus. Henriko Blyskio, šiuo metu gyvenančio Vokietijoje, buvo išstatyti litografijos ir grafikos darbai. Jonas Strungys pasirodė su Sibiran trėmimo iliustracijų labai imponuojančia serija.

Parodą atidarė dail. V. Aleknienė, visiems pristatydama naują Čiurlionio galerijos globos komiteto pirmininką Antaną Saulaitį, SJ. Antanas Saulaitis aptarė meną Lietuvoje iš istorinės perspektyvos ir trumpai apibūdino parodoje dalyvaujančius menininkus ir jų darbus.

Ši paroda tęsis nuo vasario 17 iki kovo 4 d. Čiurlionio galerijos, Jaunimo centre, valandos penkt. 7-9 v.v., šešt. ir sekm. 11 v.r. iki 7 v.v.

rl

• *Ateitis* nr. 10 (1983 gruodis). Ateitininkų Federacijos leidžiamas katalikiškos-lietuviškos orientacijos mėnesinis žurnalas. Administratorius — Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, Illinois 60629. Prenumerata JAV ir Kanadoje — 12 dol., susipažinimui — 9 dol.

Chicagos teatruose

„Mikado"

Ryžtingas Dearborn teatras (720 S. Dearborn, Chicagoje), šį sezoną pastatė jau devintą Gilberto-Sullivano operetę: „Mikado". Skambi muzika su orientalinių melodijų bruožais, gausu solo, duetų, vyrų ir moterų chorų bei mišraus choro dainų. Visa tai padaro vaidinimą spalvingą ir patrauklų. Gausu romantikos, bet netrūksta nė humoro, taip, kad spektaklio slinktis sklandi ir patraukli. Retas iš mažesniųjų Chicagos teatrų, kaip šis, turi labai rūpestingai sukurtą scenovaizdį, gyvai perkeliantį į Japoniją. Režisierius M. Hildebrand įvedęs nemažai pasigėrėtinų scenos įvairumų, gausiai išraiškingo judesio ir įgudinęs aktorius savo visa laikysena ir nuoširdžia vaidyba tiksliai įsijausti į atliekamą vaidmenį. Įvesta net ir baleto.

Yra pasisekę sudaryti deramą aktorių kolektyvą, kurie pajėgūs vaidyboje, turi pasigėrėtinus balsus ir reikale sugeba pereiti į baletinius judesius. Nemažas jų skaičius atėję iš įvairių operų: J. Eskola, D. Cottingham, G. Beckman, M. Shaheen iš Michigano universiteto, C. Villarreal ruošiasi doktoratui, J. Richards balsą studijavusi keliuose universitetuose, E. Placenza iš American konservatorijos, C. Rogers gavusi teatro bakalaureatą Loyolos universitete. Dar bus šį sezoną pastatytos tų pačių autorių operetės: Ruddigore, Yeomen of the Guard, Utopia, Gondoliers ir Grand Duke — dar penkios.

„Othello"

Jau baigiasi ketvirtas šimtmetis kaip nuo scenos nenueina garsioji Šekspyro tragedija „Othello". Ji jau 1924 m. buvo pastatyta ir Kauno dramos teatre. Tai tiek svarus veikalas, kad pagal jį genialusis Verdi yra sukūręs ir operą.

Dabar šią tragediją stato Chicago City teatras, 410 S. Michigan Ave. Veikalas gilus. Personažuose dega meilės, pavydo, intrigų aistros, įnešdamos į vaidinimą daug įtampos, kuri ypač ryški gerai parinktoje šio teatro aktorių sudėty. Vienas iš centrinių personažų — Desdemona vaizduojamas Jane Anne Ferguson, kuri Northwestern universitete yra gavusi magistro laipsnį vaidybinėje interpretacijoje ir dabar pati dėsto Roosevelto universitete. Donald Mayo (Othello) baigęs Loyolos universitetą, Mary Linn Snyder (Emilija) atėjusi iš Southern Illinois universiteto. Randall J. Stanton (kunigaikštis) — žinomas iš filmų, televizijos. Žodžiu, profesionalai ir visas pastatymas patraukliai profesionalus.

J. Pr.

Nuomonės ir pastabos

(Atkelta iš 3 psl)

giausia snaudulio padiktuotos frazės, stumiančios nuo savęs įsipareigojimą ieškoti gyvosios religinės tiesos bei ją lydinčios prasmingos religinės praktikos.

Pastaruoju metu mūsų spaudoje pasirodę kai kurie teologiniai straipsniai stačiai klaidingai nušviečia mūsų tikėjimo tiesas, o priešingos reakcijos į juos nepasigirsta. Aklai atkartojamos prieš vatikaninių teologijos vadovėlių tezės šių laikų žmogaus lūkesčių nepajėgia patenkinti. Taip pat nebepatenkina labiau išprususių mūsų teologijos žinovų niuansuoti pasisakymai, ypač jei pajuntama, kad po tais niuansais glūdi baimė į duotą klausimą atsakyti atvirai.

Bene geriausias vaistas prieš religinės minties apatiją bei mūsų bažnytiniuose pamoksluose bei spaudoje rodomą nesidomėjimą pakedenti mums rūpimus religinius klausimus iš esmės yra mūsų pačių auklėjimasis per religinę-teologinę skaitybą. Kas plačioje spaudoje jau prieš dešimtmečius atvirai ir be baimės diskutuojama, pas mus, lietuvius, yra mažai žinoma ir net laikoma kažkokia pavojinga naujiena, kuri griauna tikėjimą ir silpnina tradicinę praktiką. Tai tik parodo mūsų atsilikimą ir atbukimą. Bet lūkesčių pas mus netrūksta. Viena sakoma viešam naudojimui, kita galvojama sau privačiai. Tai daro kunigai ir nekunigai. Tik išsikalbėjus prie keturių akių, pamatai, kad nukrenta tikinčiojo maskė ir pasirodo didelių abejonių, savų išvadų, viešai neišpažintų įsitikinimų griaučiai. Nekalti žmonės kankinasi, nerasdami atspirties pas savo religinius vadus.

Anksčiau minėtas religinės skaitybos būrelis nežada išgydyti kiekvieną ligą ar atsakyti į kiekvieną iškilusį klausimą, bet siūlo žengti bent pirmuosius religinės saviauklos žingsnius. Gilesnis pažinimas neturėtų išsilavinusiam žmogui kelti baimę, nerimą ar erzelį. O kiek yra mūsų tarpe "nepraktikuojančių" atšalėlių, ypač jaunesnėje kartoje, kurie bažnytinių žmonių yra laikomi netikinčiaisiais, o tačiau pas juos rusena jautriai pergyvenama religinė ugnelė. Tik jų nepajėgia patenkinti šabloniškai perduodama religinė tiesa. Ne tiek jie ieško naujovių, kiek nuolankumo ir noro suprasti. Perskaitysi vieną knygą, perskaitysi kitą, permąstysi ir paūgėsi dvasioje. Toks būtų pagrindinis šios religinės saviauklos uždavinys.

Laikas, vieta, skaitytinų knygų sąrašai bus paskelbti vėliau. Šiuo straipsneliu norėta atkreipti dėmesį į šį reikalą ir pažiūrėti, koks bus atgarsis. O gal tas atgarsis bus toks, kad jokio Religinės Knygos Būrelio mums nereikia. Kas norėtų pareikšti savo norus ir pageidavimus, prašau rašyti šiuo adresu: Algimantas Kezys, 226 W. Superior St., Chicago, IL 60610.

Algimantas Kezys, SJ

NAUJI LEIDINIAI

• Jonas Minelga. *Žiogas muzikantas*. Chicaga: JAV LB Švietimo taryba, 1983. Leidimą parėmė Lietuvių Fondas. Spaudė M. Morkūno spaustuvė, 3001 West 59th Street, Chicago, Ill. 60629. Iliustruota Dianos Kizlauskienės. Didelio formato, 72 psl. Kaina — 4 dol.

Labai grakščiai sueiliuotų eilėraščių su didelėm ir raiškiom jų iliustracijom knygelė mažiesiems. Eilėraščių turinys semtas daugiausia iš vaikams artimo ir pažįstamo gyvenimo šiame krašte ir jo gamtos: kilojamos coca-cola skardinės, linksminamasi zoologijos sode, pramogaujama ežere prie Chicagos, kur paplūdimio sargas — amerikietis, grįžusiems traukiniu iš Detroito vakare suktinį groja Faustas Strolia, stovyklaujama Rako stovyklavietėje, kalbamasi su indėnu prie Missouri upės, žaidžiamas beisbolas, stebima televizija. Bet mažojo skaitytojo (ar klausytojo) vaizduotė kreipiama ir į visuotinius prasmės šaltinius: Jėzaus gimimo šventę, Velykų rytą, dėkingumą Dievui, tėtės gerumą, Lietuvos praeitį ir lietuvių laisvės troškimą. Vienas tokių eilėraščių prasideda: *Buvo jau vasaris. Gojai šerkšną sėjo./ Seneliukas mano link Giedraičių ėjo./ Už beržų, už gluosnių tolo žingsniai trankūs,/ Sunkų ginklą spaudė artojėlio rankos.* Tai viena labiausiai vykusių pastaruoju metu eilėraščių knygučių vaikams ir reikia tikėtis, kad nei vienas išeivijos lietuviukas neliks ja neaprūpintas.

• Vysk. Vincentas Brizgys. *Žmogus realiame gyvenime*. Chicaga, 1984. 210 psl. Kaina — 5 dol. Gaunama pas platintojus ir „Drauge".

Knygoje surinkti religinio ir filosofinio turinio straipsniai, kurių bendra tema — žmogaus prigimtis amžinybės šviesoje. Autorius paliečia žmogaus vertę, misiją, laisvę, religingumą, dorovę. Pasisako dėl pasauliečių dalyvavimo Bažnyčios misijoje, perspėja prieš kai kuriuos reiškinius mūsų laiko Katalikų Bažnyčioje. Svarsto religijos vietą valstybėje, valstybės ir Bažnyčios santykius, valstybės santvarką ir demokratiją.

• Karolis Milkovaitis. *Saulėtekių upės*. Eilėraščiai. Chicago: Poezijos mėgėjų ratelis, 1984. 100 psl. Viršelis Jono Paštuko. Kaina — 5 dol. Gaunama pas platintojus ir „Drauge".

Antrasis Karolio Milkovaičio eilėraščių rinkinys (pirmasis — *Ledinės kregždės* išėjo praeitais metais) suskirstytas į skyrius: Tarp aušros ir mėnesienos, Akimirkų amžinybėse, Tu pats sakai, aš esu, Tėvynėje, Veidai kreivame veidrodyje. Jame sudėti patriotinės, religinės ir gamtos tematikos eilėraščiai. Paskutiniame skyriuje švysteli, kaip ir anksčiau, autoriui būdingas sąmojis ir švelni ironija.

• *Švietimo gairės* nr. 30 (1983 gruodis). Lietuviškojo ugdymo žurnalas mokyklai ir šeimai, leidžiamas JAV LB Švietimo tarybos du kartus per metus. Redaktorė — Stefanija Stasienė, 18112 Windward Road, Cleveland, Ohio 44119. Administratorius — Juozas Plačas, 3206 West 65th Place, Chicago, Illinois 60629. Prenumerata metams — 4 dol. Atskiras numeris — 2 dol.

Lituanistinių mokyklų programų ir darbo klausimais rašo Jonas Kavaliūnas, Juozas Plačas, A. P. Bagdonas, Vida Bučmienė, Liuda Sileikienė. Taip pat ypač dėmesio verti lietuvių psichologų straipsniai apie asmens vertės pajautimo ir savarankiškumo ugdymą santykiuose su vaikais nuo pat mažens iki mokyklinio amžiaus. Pateikiama informacija apie vėliausius leidinius lietuviško švietimo srityje ir studijines galimybes.

Lietuvių Tautosakos leidykla nuo šių metų pradžios sustabdė savo veiklą. Išleido devynias knygas "Lietuvių tautosakos lobyno" (1951-1981). Leidyklos turtas ir neišplatintos knygos perduotos ALKA archyvui. Kas dar norėtų įsigyti kai kuriuos "Lobyno" tomus, gali kreiptis šiuo adresu: ALKA, P. O. Box 608, Putnam, Conn. 06260. Ir "Drauge" galima gauti "Lobyno" 1-2 ir 6-9 knygas.